

HOSPITACIJSKO DELO PRI POUKU SLOVENSKEGA JEZIKA V OSNOVNI ŠOLI

Dopolnilno izobraževanje učiteljstva v hospitacijskih šolah ali oddelkih se je pri nas delno že uveljavilo v lanskem šolskem letu, ko je Zavod za šolstvo SRS organiziral mrežo hospitacijskih oddelkov in šol.

Hospitacije so bile prvotno namenjene v glavnem le mlajšim in neizkušenim učiteljem, zelo pa koristijo tudi starejšim učiteljem. Na letošnji razpis hospitacij se je dobra polovica prijavila iz vrst izkušenih učiteljev.

Metode dela, novosti, privabljajo učitelje na hospitacije. Nove oblike dela prinašajo svežino in delovni polet v razred.

Pri slovenskem jeziku lahko uspešno uvedemo vrsto različnih metod dela in avdiovizualna sredstva. Pri obiskih na šolah sem prepogosto naletel na klasični frontalni pouk. Na področju osmih občin celjske regije smo poiskali učiteljice slovenskega jezika, ki imajo mnogo izkušenj z različnimi oblikami dela in dovolj poguma, da se lotijo tudi novih oblik in uporabijo najnovejšo učno tehnologijo. Ne gre pravzaprav za oddelke, ampak za učiteljice-mentorice, ki so pripravljene prikazati svoje delo v različnih razredih, kjer pač učijo.

Doslej so mentorice pripravile 18 nastopov, hospitiralo je nad 50 učiteljev slovenskega jezika, nekateri že po petkrat. V skupini je navadno le po 10 do 15 hospitantov, tako je po vsakem nastopu možna temeljita analiza učne ure in s tem priprava novih oblik dela. V tem sestavku poročam o naslednjem:

- a) Individualizirani pouk
 - b) Skupinsko delo
 - c) Programirana sekvenca
 - č) Responder pri pouku slovenskega jezika
 - d) Uporaba AV sredstev
-
- a) Individualizirani pouk

Prvo slovensko knjigo (Dottrens-Jalen) o individualiziranem pouku smo dobili šele pred nekaj leti. Zaostali smo za Hrvati celih deset let. Imamo še zelo malo izkušenj. Individualizirani pouk zahteva močno učiteljevo angažiranje, saj si mora sam izdelovati učne listke, sam razvrščati snov po težavnostnih stopnjah in največkrat se nima kam obrniti po pomoč. Verjetno bo kmalu

bolje, saj je pravkar v teku razpis za učila in učne pripomočke in bo ZŠ SRS učne listke najbrž kmalu izdal. Največ učnih listkov je poslala Marija Menih iz Slovenskih Konjic. Imela je že devet hospitacijskih nastopov. Skoraj pri vsakem je vsaj delno uporabila učne listke, nekaj nastopov pa je bilo posvečenih prav individualiziranemu pouku. Listke ima razvrščene v štiri težavnostne skupine. Poglavlja pa so: prosti stavki, priredbe, podredbe, glagol, samostalnik, pridevnik, zaimek, števniki, prislov in dobesedni govor. Uporabni so v višjih razredih osnovne šole.

Oglejmo si eno uro individualiziranega pouka in nekaj učnih listkov. V 7. razredu so utrjevali podredbe. Ura je potekala po takem vrstnem redu:

Frontalno delo

1. Napoved učnega smotra (utrjevanje podredbe) takoj na začetku učne ure.
2. a) Učenci so skupno prebrali stavke s table in platna, kamor jih je učiteljica projicirala z grafoskopom. Proste stavčne člene so učenci razširjali v stavčne, to je v odvisnike.
- b) Dvojice prostih stavkov so učenci spreminjali v podredja.
- c) Stavke so učenci dopolnjevali z odvisniki.
- č) Stavke so učenci dopolnjevali z določenimi vrstami odvisnikov, in sicer vsak stavek z 10 odvisniki iste vrste.

Individualizirano delo

1. Učenci so dobili vsak po en učni listek različne težavnostne stopnje. Na vsakem listku je bil po en odvisnik: učenci so ga določali, odgovarjali so ustno. Tekmovali so po vrstah.
2. V frontalnem delu so nato pisali šolsko vajo na tablo in v zvezke. Z vejnatno analizo so razčlenili zloženi stavek.
3. Vsi učenci so dobili učne listke, vsak si je izbral težavnostno stopnjo ali pa mu jo je določila učiteljica. Naloge z listkov so reševali v zvezke, učiteljica je sproti pregledovala. Kdor je končal, je takoj dobil naslednji listek iste, ali nižje težavno-

stne stopnje, če naloge ni rešil pravilno, za eno stopnjo zahtevnejšega pa, če je nalogo pravilno rešil. Naloge z listkov so samostojno in včasih ob pomoči sošolcev reševali do konca ure. Nekateri učenci so rešili po štiri listke, nekateri pa samo po dva.

Pri nekaterih urah so učenci poleg učnih listkov dobili tudi polo z rešitvami, tako da so lahko sami preverili, ali so nalogo pravilno rešili.

Učitelje je skrbelo kako razporediti učence v težavnostne skupine, da bi učenci ne bili prizadeti. Toda večina otrok je dovolj samokritična, poleg tega pa predstavlja zahtevnejši listek oviro, preko katere učenec ne more prestopiti, če nima dovolj znanja. Zanimivo je tudi to, da se pri različni snovi isti učenci odločajo za različne težavnostne stopnje, ker enim bolj leži ta, drugim pa druga snov. Ob pogosti uporabi učnih listkov (M. Menih jih uporablja poprečno pri vsaki drugi učni uri) dobijo učenci posebno veselje; ni redko, ko kljub skupini hospitantov želijo učenci delati še po zvonjenju. Vsak učenec doseže namreč neki uspeh.

Kakšni so učni listki Marije Menih? Razdeljeni so v štiri težavnostne skupine, so štiri barv. Lističi prve skupine so rožnate barve, drugi bele, tretji zelene in četrty rumene. So polkartoni velikosti razglednice. Za uro utrjevanja podredja je pripravljenih 27 lističev prve težavnostne stopnje, 16 druge, 8 tretje in 7 četrte, skupno torej 58. Označeni so: A 1 ... 27, B 1 ... 16 itd. (Številka na levi označuje učno snov.

Primeri:

3	A 21
Analiziraj podredje:	
Ker je Jure slutil, da bo tepen, se je tako skrtil, da ga nihče ni mogel najti, čeprav so ga vsi iskali.	

3	B 6
Analiziraj podredje:	
Ko so se otroci pogovarjali, se je oblak odpeljal naprej in s seboj odnesel tudi dež, tako da je spet posijalo sonce in posvetilo na kaplje, ki jih je oblak odnašal s seboj.	

Vstavi vejice in analiziraj podredje:
3 C 2

Dobro je vedela da je Hribarjeva Tončka da ima moža ki dela po gozdovih in da ima otroke ki jo zelo pogrešajo kadar je ni doma.

3	D 4
Vstavi vejice in analiziraj podredje:	

Ko se je Jernejšek ki je imel na obrazu pegice pogovarjal s sosedom je učiteljica pograbila šibo da bi ga našeškala toda Jernejček se je spretno umaknil ker ni maral biti tepen.

b) Skupinsko delo

Tudi skupinsko delo omogoča, da aktiviramo učence. Pokazali smo tri take ure, in sicer uro spisja pri Nežki Mlakar v Šoštanj, uro utrjevanja pridevnika pri Mariji Menih in uro poprave šolske naloge pri Nadi Salobir v Velenju.

Vsaka tema je bila obdelana v eni sami učni uri. Skupine so bile sestavljene različno: po sedežnem redu in po sociogramu. Pri plenarnem delu učnih ur učenci niso sedeli v polkrogu (ko vodje skupin poročajo ali ko učitelj frontalno daje navodila), ker vzame preveč časa in je za delo v eni učni uri neprimerno. Učenci so pri frontalnem delu samo obrnili stole, obsedeli so na svojih mestih pri skupinah, na začetku pa so sedeli v svojih klopeh.

Pri uri spisja (6. razred, Šoštanj, učiteljica Nežka Mlakar) so se v uvodnem, frontalnem delu ure pogovarjali o berilu Ni vse zlato, kar se sveti.

Po napovedi učnega smotra so učenci posedli po skupinah in dobili začetke zgodb, vezane na osnovno misel — ni vse zlato, kar se sveti. Nato so se skupinsko dogovarjali o vsebini, ki naj bi jo dodali in napisali zgodbo do konca. Po dve skupini sta imeli enak začetek zgodbe.

Primer št. 2:

Martina je bila odlična učenka. Lahko se je učila, saj ji je bilo treba učno snov le nekajkrat prebrati, pa jo je znala.

Nekega dopoldneva je bila zmenjena s prijateljico Majdo, da pride k njej poslušat nove popevke na ploščah. Ko se je že odpravljala, pa nenadoma nekdo potrka. Bila

je sošolka Helena. Prišla je prosit, če ji Martina razloži zadnjo računsko snov, ker je pri razlagi ni bilo v šoli; bila je namreč bolna. Zdaj pa ne zna zračunati naloge. —

Skupine so delale 20 minut, nato je vodja vsake skupine spis prebral, ves razred je točkoval; prvi spis je dobil 5 točk in je bil merilo za točkovanje ostalih spisov (dobili so od 4 do 6 točk).

Ura utrjevanja pridevnika (7. razred, Sl. Konjice) se je tudi začela frontalno s ponavljanjem in ustnimi vajami.

Nato so učenci posedli po ustaljenih skupinah in reševali vaje s pridevniki.

V zaključnem delu ure je vsaka skupina poročala o opravljenem delu. Tekmovali so med skupinami; ena skupina ni naredila nobene napake, druge pa so naredile po 1 do 3 napake.

Pri uri poprave šolske naloge (8. razred, Velenje) so se v frontalnem uvodu pogovorili o nekaterih najpogostejših napakah.

Skupine so nato dobile liste s stavki iz šolskih nalog. Napake so bile označene s popravnimi znamenji, skupine so napake morale odpraviti in ugotoviti, zakaj so napake bile. Poiskali so slovnična pravila, ki jih ne dovoljujejo. Ko je skupina delo končala, je dobila list z rešitvami.

Nato so učenci dobili šolske zvezke, poslušali nekaj nalog, posnetih na magnetofon, zatem pa so individualno popravljali šolsko nalogo.

c) Programirana sekvenca

Programirani pouk se na slovenskih šolah še skoraj ni rodil. Sedaj nam hrvatski strokovnjaki pripravljajo seminarje o programiranem pouku. Plod teh seminarjev je tudi že nekaj programiranih sekvenc za pouk slovenskega jezika. Tak pouk zahteva samostojno delo učencev, v vsakem spoznanju uporabimo znanje iz predhodnih spoznanj. Priprava programirane sekvence je zelo zamudno delo (od zamisli do preizkusa in tiska poprečno sto delovnih ur za eno učno uro).

Izdelave programiranih sekvenc za pouk slovenskega jezika se je lotila skupina slavistov na seminarju v Izoli; te sekvence so zdaj v preizkusu. Nekateri posamezniki so tudi že začeli izdelovati sekvence za programirani pouk.

Nada Salobir iz Velenja je pripravila sekvenco o prilastkovem odvisniku. Učenci so

se skozi 19 členov te sekvence dokopali do osnovnih spoznanj o prilastkovem odvisniku, predvsem da je to v stavku razširjeni prilastek, da je navadno vrinjeni stavek in da ga v takem primeru ločimo z dvema vejicama.

V zadnjem delu učne ure so učenci pridobljeno znanje uporabili v vaji. Naloge so bile razdeljene na tri težavnostne stopnje in učenci so svojemu znanju primerno vzeli naloge 1., 2. ali 3. težavnostne stopnje. V nalogah so morali skrajšati prilastkov odvisnik v prilastek in obratno, vstaviti manjka-joče vejice, vprašati po odvisniku in samostojno tvoriti zložene stavke s prilastkovimi odvisniki.

To programirano sekvenco so nato preizkusili na desetih šolah. Večina učiteljev je povedala, da so bili uspehi izredni, da otrokom sedaj prilastkov odvisnik ne povzroča nikakršnih težav in da v glavnem nimajo težav z vejico ob prilastkovem odvisniku. So pa tudi primeri, da sekvenca ni tako uspela.

č) Responder pri pouku slovenskega jezika

Responder si pri pouku slovenskega jezika le počasi tira pot. Prvič zato, ker je drag in v glavnem neprenosljiv iz razreda v razred, drugič pa zato, ker zanj nimamo prirejene učne snovi in je torej učitelj prepuščen samemu sebi.

Skoraj edina oblika uporabe responderja je ta, da učenci odgovarjajo na vprašanje. Gre torej le za izbiro pravega odgovora izmed dveh, treh, štirih ali petih.

Učenec samo pritisne na gumb ali ga zavrti na izbrano črko ali številko odgovora. Učitelj sproti kontrolira na komandni plošči, kateri učenci so odgovorili pravilno ali koliko učencev je pravilno odgovorilo. Takoj zatem prižge luč, ki pokaže pravi odgovor. Nekateri responderji že sami seštevajo pravilne odgovore in izračunajo njihov odstotek, seštevajo in izračunavajo tudi odgovore posameznih učencev.

Responder se da uporabiti pri vseh vrstah učnih ur, za pridobivanje ali preverjanje. Seveda ga ne bomo uporabljali vso uro, če ni potrebno. Koristno in učinkovito se da uporabiti skupaj z drugimi učnimi stroji, z grafoskopom, magnetofonom, diaprojektorjem.

Naj povem, kako je potekala učna ura z responderjem v Velenju. V 8. razredu so ponavljali književnost. Učiteljica je pripra-

vila 52 vprašanj in k vsakemu vprašanju po 4 odgovore. Vprašanja, pogosto podkrepjena z literarnimi teksti, je z grafoskopom projicirala na platno. Učenci so med štirimi odgovori izbirali enega. Ker je delo potekalo zelo hitro, se niso utegnili ozirati k sosedom. Vsi učenci so pravilno odgovorili na več kot 30 vprašanj. Žal smo ugotovili, da lahko na osnovnih šolah celjske regije preštejemo responderje na prstih ene roke. Nekateri učitelji uporabljajo »jugo-responderje«; vsak učenec ima po štiri tablice s številkami ali črkami; ko izbere odgovor, dvigne ustrezno tablico.

d) Uporaba AV sredstev

Šole so s temi učnimi stroji preslabo založene, marsikak učitelj pa se aparatov boji. Vendar se na nekaterih šolah aktivno uporabljajo: če se pojavi v razredu magnetofon ali diaproyektor, ni to več praznik, ko bi vsi uro gledali ali poslušali, pri tem pa bi bili povsem pasivni. Tudi več učnih sredstev se da uporabiti v eni učni uri. Tako sem doživel prijetno učno uro, ko so učenci poslušali govornice in pete pesmi s plošč in ob tem gledali nekaj slik, ki jih je episkop kot za šalo vrgel na platno. Ljudska ustvarjalnost je bila živo pred učenci. Že v prejšnjem poglavju sem zapisal, kako koristno sta bila skupno uporabljena grafoskop in responder. Na razpolago je cela vrsta diafilmov o slovenskih pisateljih. Vse spremeno besedilo, pa tudi vse slike niso uporabne in potrebne za pouk v osnovni šoli, učitelj izbere posnetke, ki jih lahko aktivno vključi v pouk. Lahko je, če imamo diaproyektor za dnevno svetlobo. Za magnetofon ni posnetih trakov (sedaj snemajo radijske ure na kasete), toda snemamo lahko sami z radia, plošč ali živo besedo. Magnetofon lahko koristno uporabimo tudi za govorne vaje, posebej za utrjeva-

nje izgovora in deklamacije. Medtem ko stopa radio vse bolj v ozadje, ker ga pri pouku lahko uporabimo le slučajno, pa zavzema vse pomembnejše mesto gramofon. Grafoskop je za nas skoraj najnovejši učni stroj, vendar je nekaterim učiteljem že nepogrešljivo učno pomagalo. Uporabljajo ga pogosteje kot enkrat tedensko v vsakem oddelku. Marsikaj, s čimer bi zamujali čas ob pisanju ali skiciranju na tablo, si lahko pripravimo doma. Celuloidne lističe (folije) lahko na grafoskop enostavno polagamo ali pa vrtimo trak, dolg več metrov. Kino-projektorje bi tudi lahko uporabili pri pouku slovenskega jezika. Na 8 mm traku pa za slovenski jezik filmov še sploh nimamo, a ravno 8 mm projektor je za šolo najprimernejši, ker smo lahko z njim vred v razredu med otroki, ko film predvajamo.

Poglejmo, katere učne stroje so vključile v pouk mentorice pri letošnjih sedmih nastopih. Marija Menih je pri ponavljanju stavka v 8. razredu uporabila grafoskop. Pri življenju in delu Toneta Seliškarja diaproyektor (diafilm o Tonetu Seliškarju in diafilm Žalostna povest o muli) in gramofon (Sedmorjenčki, Na juriš). Pri utrjevanju podredja je uporabila grafoskop in pri preverjanju znanja o glagolu v osmem razredu grafoskop.

Nada Salobir je uporabila pri popravi šolske naloge magnetofon, pri preverjanju znanja v osmem razredu pa responder in grafoskop.

Vem, da ta sestavek ni dovolj osvetlil problematiko tako imenovanih novosti pri pouku. Na razpolago je o tem že dosti literature; z njo se moramo seznaniti tudi učitelji slovenskega jezika, da bi tako nenehno spremljali pedagoški razvoj in šli v korak s časom.

Jože Lipnik
Zavod za šolstvo SRS, Celje

IZ LITERARNE VEDE

Henryk Markiewicz, *Główne problemy wiedzy o literaturze*. Wydanie trzecie, przejrzone i uzupełnione. Wydawnictwo Literackie, Kraków 1970. 407 s.

V desetih razpravah, ki so od 1959 do 1964 izhajale v polonističnih in slavističnih zbornikih in periodiki in bile v zaporedju, kot so natisnjene v pričujoči knjigi, objavljene dvakrat (1965 in 1966), odgovarja avtor na vprašanja o obsegu in smereh sodobnega raziskovanja literature, o determinantah literature, o načinu bivanja in o organizaciji

literarnega dela, o stilu umetniškega besedila in predvsem o lingvističnih možnostih njegovega raziskovanja, o književnih gibanjih in tokovih, o fikciji v književnem besedilu in z njo povezani spoznavni vrednosti besedne umetnine, o realizmu, naturalizmu in tipičnosti, o znanstvenih metodah in zakonitostih v raziskovanju literature ter o pomenu vrednotenja in ocenjevanja v literarni zgodovini in teoriji.

Tematizacija in zaporedje vprašanj pa relacije med njimi izhajajo iz treh osnovnih